

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-48-92>

УДК 658.012.4:504(075.8)

ЕКОЛОГІЧНІ СКЛАДОВІ В СИСТЕМІ МЕНЕДЖМЕНТУ КОРПОРАТИВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

ENVIRONMENTAL COMPONENTS IN THE CORPORATE SOCIAL RESPONSIBILITY MANAGEMENT SYSTEM

Харченко Тетяна Миколаївна

кандидат економічних наук, доцент кафедри,
Сумський національний аграрний університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8967-4711>

Стоянець Наталія Валеріївна

доктор економічних наук, професор кафедри,
Сумський національний аграрний університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7526-6570>

Kharchenko Tetiana, Stoyanets Natalia
Sumy National Agrarian University

У статті розглянуто значення екологічної відповідальності, окреслено індикатори її прояву на підприємстві, зокрема індикатор нормативності, системності, політичності, відкритості. Окреслено значення екологічної свідомості в корпоративному та індивідуальному відношенні. Розглянуто програму розвитку України у сфері «зеленої економіки». Закцентовано увагу на екологічному менеджменті як інструменту добровільного управління для підприємства з метою зменшення негативного впливу на екосистему планети.

Ключові слова: корпоративна соціальна відповідальність, екологічна відповідальність, екологічна свідомість, екологічний менеджмент.

The article considers the meaning of environmental responsibility, outlines the indicators of its manifestation at the enterprise, in particular, the indicator of normativeness, systematicity, politics, and openness. The importance of environmental awareness in corporate and individual terms is outlined. The development program of Ukraine in the field of "green economy" was considered. Attention is focused on environmental management as a tool of voluntary management for the enterprise in order to reduce the negative impact on the ecosystem of the planet.

Keywords: corporate social responsibility, environmental responsibility, environmental awareness, environmental management.

Постановка проблеми. Європейська інтеграція України, що супроводжується сприйняттям європейських цінностей у сфері ведення бізнесу, глобалізація соціально-економічних процесів, зростанням загрози техногенних та екологічних катастроф, актуалізація здорового способу життя, соціалізація трудових відносин постійно зумовлює підприємства трансформуватися і набувати нових форм діяльності. Чим більш масштабніший бізнес, тим більше він повинен мислити глобально і піклуватися про збереження та відновлення природних ресурсів. Тому, екологічно-відповідальна діяльність підприємств як невід'ємна складова у системі менеджменту корпора-

тивної соціальної відповідальності є надзвичайно актуальною.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження про екологічні складові в системі менеджменту корпоративної соціальної відповідальності знаходять місце у працях як у вітчизняних вчених Боровик Ю. Т. [1], Дуднікова І. І. [2], Євстахевич А. Л. [3], Звонар В. П. [4], Купалова Г. І. [7], Пасько О. В. [13], так і закордонних науковців, зокрема: Chuang S. P., Huang S. J. [11], Zhang L. [14], та інші.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Існує потреба у подальших дослідженнях екологічно-відповідальної

діяльності підприємств, що обумовлено необхідністю запобігання негативним наслідкам необачливого ставлення до екології, а також організації сприятливого розвитку соціальної відповідальності.

Мета статті полягає в обґрунтуванні екологічних складових в системі менеджменту корпоративної соціальної відповідальності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сьогодні не зупиняємося наголошувати увагу на значенні екологічної корпоративної відповідальності, яка в реальному часі є умовою виживання людства. Практика показує, що екологічна відповідальність виходить за межі добровільних заходів та івентів природоохоронного характеру, зокрема прибирання територій, омолодження паркового фонду, використання екоторбинок, які лише привертають увагу населення до проблем навколишнього середовища. Сьогодні екологічна відповідальність розповсюджується як на операційний менеджмент, так і операційну активність підприємства. Підтвердженням вищесказаного є проведення активностей великими підприємствами, які спрямовані на підтримку екологічної відповідальності.

Так, компанія Apple активно бере участь в інвестуванні утилізації тих матеріалів, які можуть бути використані компанією. Фірма Sony займається продажем на аукціонах застарілої оргтехніки та разом зі Шведським товариством охорони природи залучає кошти на підтримку життєдіяльності диких бджіл питними станціями. Компанія Dell трансформувала свою діяльність на виробництво якісних деталей для найдовшого використання. Також повторно використовує у виробництві пластик. Схвальним також є продаж відремонтованої комп'ютерної техніки, деталей. У Google серед переліку екологічних проєктів цікавим є залучення коштів на спостереження за браконьєрством у водоймищах, а також машинне навчання з метою економії електроенергії. Lego group виготовляють іграшкові цеглинки повністю з переробленого пластику, а 10% від доходу спрямовує на облаштування вітрильних парків у Німеччині.

Таким чином, варто окреслити індикатори прояву екологічної відповідальності компанії рисунку 1.

Реалізуючи корпоративну екологічну відповідальність на підприємстві, головним мотиватором, яким повинні керуватися менеджери є екологічна свідомість.

Екологічна свідомість – це певний спосіб мислення, поведінка суспільства, яка є від-

повідальною до навколишнього середовища. Найважливіше завдання – переорієнтація суспільства із споживацького ставлення до природи на стосунки, засновані на відповідальній коеволюції, здатні гармонізувати систему «суспільство-природа». Розвиток екологічно орієнтованої економіки – найважливіша умова переходу суспільства на дорогу гармонізації системи «суспільство-природа» і стабілізації екологічної ситуації в світі, в регіонах і окремих країнах.

У своїх наукових працях А. С. Радей [9] зазначає, що екологічне знання є основою для формування нової парадигми екологічного мислення та екологічної культури. Проблема формування екологічного знання як ядра екологічної свідомості пов'язана зі встановленням нової екологічної парадигми, що заснована на гуманістичних засадах ставлення до природного середовища. Гуманізація екологічного знання щільно пов'язана з проблемою етично екологічного імператива як гаранта гармонізації складових всередині системи, умовно названої «природа – суспільство». Таким чином, виникла необхідність філософського дослідження екологічного знання як феномена, поява якого обумовлена соціально-економічними та соціокультурними факторами. Філософське дослідження екологічного знання, у свою чергу, неможливе без аналізу філософських передумов формування останнього.

Як приклад, Бритіш Американ Тобакко Україна майже 10 років веде спільну кооперацію з Ічнянським Національним природним парком, в якій впроваджено навчальні екопрограми, побудовані пізнавальні стежинки.

У рамках реалізації екологічної відповідальності і екологічної свідомості на сучасному етапі розвитку ринкових відносин відбувається перехід від «ресурсно-орієнтованої економіки» до «зеленої» економіки», головна ідея якої є використання низько вуглецевих технологій, збалансованість природних ресурсів та відновлювальних джерел енергії.

Як зазначають Боровик Ю. Т., Єлагін Ю. В., Полякова О. М. [1] в Україні необхідність упровадження концепції «зеленої економіки» пов'язана зі складною соціально-економічною ситуацією, низькою якістю навколишнього природного середовища в більшості регіонів, ресурсною та енергетичною залежністю від зовнішніх ринків, низькою енергоефективністю національних виробництв, погіршенням здоров'я нації та якості життя населення. Національна економіка потребує поступової

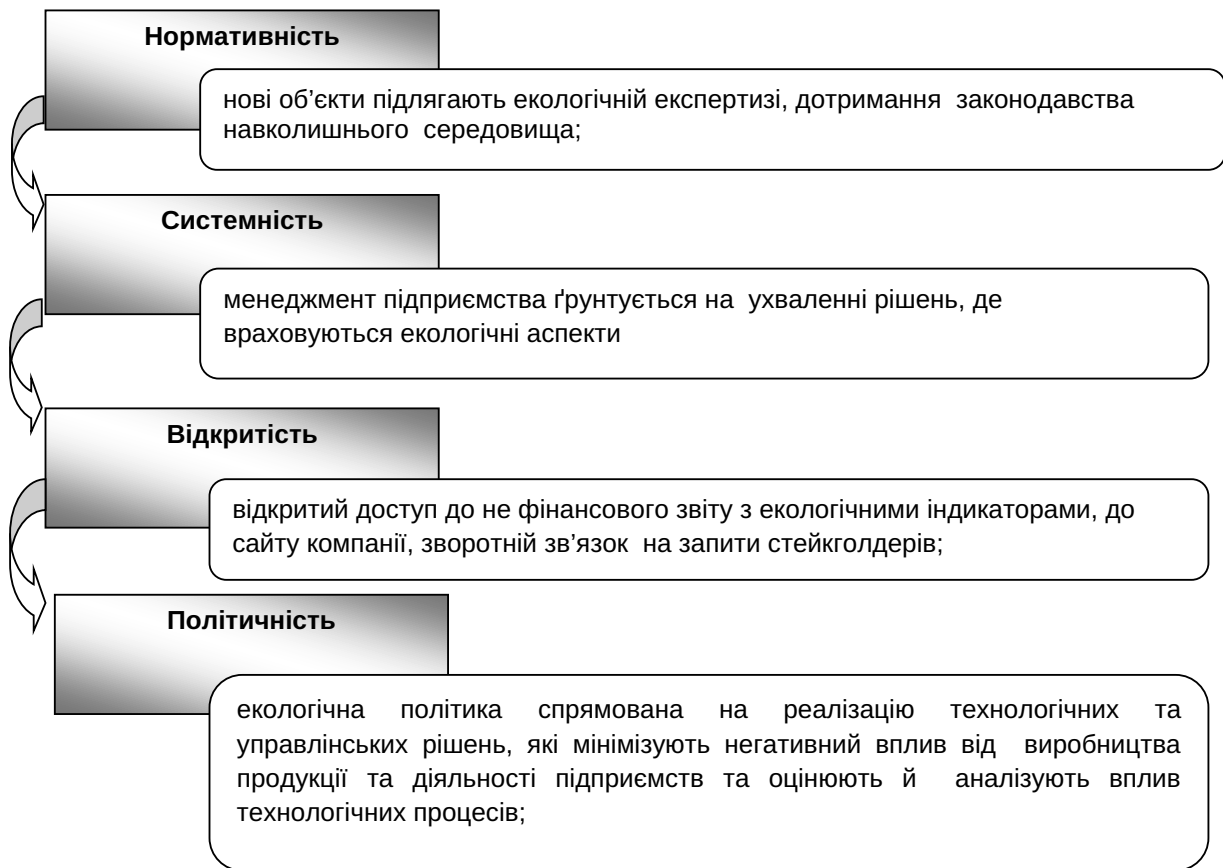

Рис. 1. Індикатори прояву екологічної відповідальності підприємства

Джерело: побудова автором на основі власних досліджень

заміни «коричневої» індустріальної економіки на нову «зелену». Це дозволить врахувати сучасні екологічні вимоги світової спільноти та забезпечити національну безпеку держави найближчим часом.

Таким чином, пріоритетною програмою розвитку України у сфері «зеленої економіки» є програма «ЕaP GREEN», яка спрямована на сприяння шести країн Східного партнерства (СП) Європейського Союзу: Вірменії, Азербайджану, Білорусі, Грузії, Республіці Молдова та Україні – до переходу на «зелену» економіку. Програму фінансує Європейська комісія, чотири організації-виконавці та інші донори. Програма «ЕaP GREEN» має такі компоненти: Компонент 1 – управління та фінансування; Компонент 2 – використання стратегічної екологічної оцінки навколишнього середовища і оцінки впливу на навколишнє середовище; Компонент 3 – демонстраційні проекти: підвищення кадрового та інституційного потенціалу у сфері ресурсно-ефективного та більш чистого виробництва [8]. Очікувані результати програми для підтримки економічного зростання передбачають: допомога країнам СП в

структурних перетвореннях, зокрема шляхом внесення поправок у національне законодавство та нормативну базу для створення більш сильних стимулів до сталого споживання та виробництва; підвищення ресурсної ефективності та конкурентоспроможності, поліпшення екологічних показників окремих секторів економіки; полегшення доступу до нових ринків, зокрема до ринку ЄС; зміцнення професійного та інституційного потенціалу державних органів у сфері розробки та проведення політики зеленого зростання; зниження рівня бідності та створення нових робочих місць [5].

Зауважимо, що рівень розвитку соціально відповідального бізнесу залежить від кількості добровільно взятих ним зобов'язань. Тому виходячи із Концепції реалізації державної політики у сфері сприяння розвитку соціально відповідального бізнесу в Україні на період до 2030 року [7, 12], одним із основних напрямків розвитку соціально відповідального бізнесу, що реалізуються суб'єктами господарської діяльності на добровільних засадах, є сфера охорони навколишнього природного середовища, зокрема: впровадження інноваційних

екологічно безпечних та енергоефективних технологій; запобігання негативному впливу на навколишнє природне середовище; утилізація відходів; формування корпоративної культури.

Усі вище перелічені заходи об'єднує екологічний менеджмент, який є інструментом добровільного управління для підприємства з метою оцінки, звітування, покращення своїх екологічних показників та оприлюднення своїх результатів.

Пітель Н. Я. [8] у сучасних реаліях екологічний менеджмент розширює межі і стратегічні пріоритети управління, адже разом із виробничими процесами охоплює навколишнє середовище, і в подальшому, при формуванні тактичних і стратегічних планів, екологічна проблематика розглядається у взаємозв'язку з іншими завданнями бізнес-діяльності, а екологічні витрати впливають на прибутковість підприємництва і стають невід'ємною інтегральною частиною бізнесу.

Система заходів екологічного менеджменту повинна бути реалізована на всіх рівнях управління – починаючи із підприємств і організацій; галузей, що відображають особливості видів господарської діяльності; регі-

онів і територій, які мають неоднакові обсяги забруднення та країни загалом. Адже саме рівень управління визначатиме пріоритети і окреслюватиме напрями роботи з поліпшення навколишнього природного середовища й підвищення якості життя населення та конкретизуватиме критерії оцінювання ефективності заходів з екологічного менеджменту в системі корпоративної соціальної відповідальності [7].

Висновки. Таким чином, у системі менеджменту корпоративної соціальної відповідальності можемо виділити наступні екологічні складові, зокрема екологічна відповідальність, екологічна свідомість як компоненти зеленої економіки та екологічний менеджмент. Також можемо стверджувати, що концептуальність екологічної відповідальності базується лише на корпоративному та індивідуальному відношенні. Корпоративна екологічна відповідальність орієнтує бізнес-структури на те, що має існувати глобальна відповідальність перед екологічною системою планети, а це означає відповідальність кожної окремої людини як виробничої, так не виробничої організації за стан навколишнього довкілля.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Боровик Ю. Т., Єлагін Ю. В., Полякова О. М. «Зелена економіка»: сутність, принципи, перспективи для України. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2020. № 69. С. 75–83.
2. Дуднікова І. І. Становлення і розвиток екологічного менеджменту: теоретико-методологічний контекст. *Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії*. 2014. № 58. С. 259–268.
3. Євстахевич А. Л. Місце соціальної відповідальності у системі менеджменту підприємств. *Scientific Notes of Lviv University of Business and Law*. 2018. Vol. 19. P. 58–63 URL <https://nzlubp.org.ua/index.php/journal/article/view/49>.
4. Звонар В. П. Комплексне оцінювання реалізації соціальної відповідальності як соціоекономічного феномену. *Економіка України*. 2017. № 3. С. 68–83.
5. Інвестиції в «зелену економіку». URL: <http://www.greenmind.com.ua/upload/forum20>.
6. Концепція розвитку соціально відповідального бізнесу до 2030 року. Міністерство економіки України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/66-2020-%D1%80#Text>.
7. Купалова Г. І. Формування ефективної системи екологічного менеджменту та аудиту. *Вісник Університету банківської справи Національного банку України*. 2011. № 1 (11). С. 48–53.
8. Пітель Н. Я. Концептуальні складові екологічного менеджменту аграрного виробництва. *Економіка та суспільство*. 2021. Вип. № 29. С. 47–50.
9. Програма «Екологізація економіки в країнах Східного партнерства»: Greening Economies in the European Union's Eastern Partnership Countries (EaP GREEN). URL: <http://www.unece.org/ru>.
10. Радей А. С. Екологічна свідомість і культура: теоретико-методологічний аспект. 2008. URL: <https://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/8812/1/15.pdf>.
11. Супрун Н. Екологічна відповідальність бізнесу як форма реалізації стратегії сталого розвитку. 2020. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/cdcd79c1-7987-4bb4-93c1-e5e7f2a2d97a/content>.
12. Chuang, S. P., & Huang, S. J. (2018). The effect of environmental corporate social responsibility on environmental performance and business competitiveness: the mediation of green information technology capital. *Journal of Business Ethics*, 150(4), 991–1009. DOI: <https://doi.org/10.1007/s10551-016-3167-x>.

13. Pasko, O., Minta, S., Rudenko, S., & Hordiyenko, M. (2020). Do poor and good performing companies report differently? The readability and impression management in corporate narrative documents: Evidence from Northern Europe. *Business: Theory and Practice*, 21(2), 835–849. DOI: <https://doi.org/10.3846/btp.2020.12583>.

14. Pasko, O., Zhang, L., Tuzhyk, K., Proskurina, N., & Gryn, V. (2021). Do sustainability reporting conduct and corporate governance attributes relate? Empirical evidence from China. *Problems and Perspectives in Management*, 19(4), 110–123. DOI: [https://doi.org/10.21511/ppm.19\(4\).2021.10](https://doi.org/10.21511/ppm.19(4).2021.10).

REFERENCES:

1. Borovyk Yu.T., Yelahin Yu.V., Poliakova O.M. (2020). «Zelena ekonomika»: sutnist, pryntsyvy, perspektyvy dlia Ukrainy. *Visnyk ekonomiky transportu i promyslovosti*. 2020. № 69. P. 75–83.

2. Dudnikova I.I. (2014) Stanovlennia i rozvytok ekolohichnoho menedzhmentu: teoretyko-metodolohichni kontekst. *Humanitarnyi visnyk Zaporizkoi derzhavnoi inzhenernoi akademii*. № 58. P. 259–268.

3. Ievstakhevych A.L. (2018) Mistse sotsialnoi vidpovidalnosti u systemi menedzhmentu pidpriemstv. *Scientific Notes of Lviv University of Business and Law*. Vol. 19. P. 58–63 URL <https://nzlubp.org.ua/index.php/journal/article/view/49>

4. Zvonar V.P. (2017) Kompleksne otsiniuvannia realizatsii sotsialnoi vidpovidalnosti yak sotsioekonomichnoho fenomenu. *Ekonomika Ukrainy*. № 3. С. 68–83.

5. Investytsii v «zelenu ekonomiku». URL: <http://www.greenmind.com.ua/upload/forum20>.

6. Kontseptsiia rozvytku sotsialno vidpovidalnoho biznesu do 2030 roku. Ministerstvo ekonomiky Ukrainy. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/66-2020-%D1%80#Text>.

7. Kupalova H.I. (2011) Formuvannia efektyvnoi systemy ekolohichnoho menedzhmentu ta audytu. *Visnyk Universytetu bankivskoi spravy Natsionalnoho banku Ukrainy*. № 1 (11). С. 48–53.

8. Pitel N.Ia. (2021) Kontseptualni skladovi ekolohichnoho menedzhmentu aharnoho vyrobnytstva. *Ekonomika ta suspilstvo*. Vyp. № 29. С. 47–50.

9. Prohrama «Ekolohizatsiia ekonomiky v krainakh Skhidnoho partnerstva»: Greening Economies in the European Unions Eastern Partnership Countries (EaP GREEN). URL: <http://www.unece.org/ru>.

10. Radei A.S. (2008). Ekolohichna svidomist i kultura: teoretyko-metodolohichni aspekt. URL: <https://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/8812/1/15.pdf>.

11. Suprun N. (2020). Ekolohichna vidpovidalnist biznesu yak forma realizatsii stratehii staloho rozvytku. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/cdcd79c1-7987-4bb4-93c1-e5e7f2a2d97a/content>.

12. Chuang, S. P., & Huang, S. J. (2018). The effect of environmental corporate social responsibility on environmental performance and business competitiveness: the mediation of green information technology capital. *Journal of Business Ethics*, 150(4), 991–1009. DOI: <https://doi.org/10.1007/s10551-016-3167-x>.

13. Pasko, O., Minta, S., Rudenko, S., & Hordiyenko, M. (2020). Do poor and good performing companies report differently? The readability and impression management in corporate narrative documents: Evidence from Northern Europe. *Business: Theory and Practice*, 21(2), 835–849. DOI: <https://doi.org/10.3846/btp.2020.12583>.

14. Pasko, O., Zhang, L., Tuzhyk, K., Proskurina, N., & Gryn, V. (2021). Do sustainability reporting conduct and corporate governance attributes relate? Empirical evidence from China. *Problems and Perspectives in Management*, 19(4), 110–123. DOI: [https://doi.org/10.21511/ppm.19\(4\).2021.10](https://doi.org/10.21511/ppm.19(4).2021.10).